

ABDULLAH KADİRİ'NİN 'GEÇMİŞ GÜNLER' ADLI ROMANININ ÇEVİRİSİNE BİR ELEŞTİRİ

Muazzama Foziliya

University of Journalism and Mass Communications
of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19019444>

Ozet:

Özbekler ve Türkler arasındaki ilişkiler köklü bir ilişkiye sahiptir. Asırlar boyunca bu milletler tek millet olmuştur. Zaman geçtikçe birbirinden uzaklaşan kültür ve dil dolayısıyla tercümelere ihtiyaç duyulmuştur. Özbekçeden Türkçeye veya Türkçeden Özbekçeye çeviri çalışmaları çoktur. Roman da bu çeviri çalışmalarında önemli bir yer almıştır. Makalede Abdullah Kadiri'nin 'O'tkan kunlar' Adlı Özbekçe romanının 'Geçmiş Günler' adıyla Türkçeye çevirisi anlam ve içerik bakımından incelendi. Tercüman Ahsen Batur roman çevirisi yaparken bazı cümleleri yanlış anladığı, yazarın kelimelere vermek istediği anlamı sıradanlaştırdığı tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Çeviri, Roman, İlk Özbek Romanı, Abdullah Kadiri.

Giriş:

Çeviri etkinliği, insanların ihtiyacından doğmuştur. Kùltürler arasına sağlam iletişim kurmak için çeviri etkinliğine gereksinim duyulmuştur. Yazılmış ya da söylenmiş bilgileri bir dilden başka bir dile, yazılı ya da sözlü aktarılması ezelden bulunan bir etkinliktir (Gündüzalp, 2008:1)

Çeviri genel anlamda; "*Öteki dilde var olmak demek...*" yeni doğum gibi düşünmek, bir dilde üretmek, yeni bir doğum sağlamak demektir (Sıddık, 2016). Çeviri eleştirisi belli ölçütleri olmadığı için her kuram ya da kuramcı, çeviri eleştirisinde kendi yorumlarına önem vermektedir. Çoğu zaman, bu alanda kullanılan kavramlar arasında uyumsuzluk olduğu görülmektedir (Yücel, 2007:40).

Çalışmanın amacı, Roman çevirisinde güzel ifadeleri korumak, kelimeleri sıradanlaştırmamak, sadece doğru tercüme değil anlamlı ve kelime zenginliğini koruyan çeviri yapmak önemli olduğunu göstermektir.

Yazarın Hayatı ve Roman Anlayışı

Abdullah Kadiri 1894 yılında Özbekistan'ın Taşkent şehrinde doğmuştur. Özbek roman mektebinin kurucusudur. Çocukluk ve ilk gençlik yılları büyük sıkıntılar içinde geçmiş, bu sebeple düzenli bir eğitim hayatı olmamıştır. Edebî hayata tiyatro eserleri ve şiir yazarak başlamış, daha sonra hikâye ve roman yazmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde fıkra ve hiciv yazıları yayımlanmış, hiciv yazıları sebebiyle büyük tepkilerle karşılaşmıştır. Bu sebeple yazılarında pek çok mahlas kullanmıştır.

İlk romanı olan *Ötken Kùnler*'de Türkistan'ın Ruslar tarafından işgal edilmeden önceki siyasi ve sosyal görüntüsünü anlatmıştır. Tarihi gerçeklere uygun olarak kaleme alınan roman, milli tarihin aşağılandığı Sovyet döneminde büyük bir ilgi ile karşılanmış ve Özbek okuyucusu tarafından Türkistan'ın yakın geçmişini anlatan milli bir tarih kitabı olarak nitelendirilmiş ve çok okunmuştur (Karakaş, 2019: 121-130).

Yazar *Mihraptan Çıyan* romanını 1928 Şubat ayında bitirmiştir. Eser ilk kez 1929'da Semerkant'ta yayımlanmıştır. Esere *Mihraptan Çıyan* adının verilmesinin sebebi dönemin ziyalı insanları, namazgahtan çıkan imamların aslında en alçak, fesat ve inançsız kimseler olduklarını göstermektir. Romanda Enver ve Rana karakterlerinin aşkı şiir vasıtasıyla anlatılmıştır. Eserdeki olayların anlatımında zaman zaman hiciv tarzı da görülmektedir (Tolaganova, 2016: 8).

Abdullah Kâdirî Sovyet ideolojisini benimsemeye yanaşmadığı ve okuyucuya istiklâl ve millî birlik düşüncesini telkin ettiği için ağır işkencelerden sonra 1938 yılında kurşuna dizilerek idam edilmiştir (Karakaş, 2019: 135-140).

Meşhur eserleri:

O'tgan Kunlar (Ötken / Geçmiş Günler)

Mehrobdan Chayon (Mihraptan Çıyan / Akrep)

Obid Ketmon (Abid Çapa)

Baxtsiz Kuyov (Mutsuz Damat)

Uloqda (Uloq – Keçi, Kazandığı zaman keçi verilen Özbek milli oyunu)

Ötken Künler (Geçmiş Günler) Romanı

Abdullah Kâdirî'ye Özbek edebiyatında yazar olarak en geniş şöhreti kazandıran eseri, hiç şüphesiz Ötken Künler (Geçmiş Günler) adlı romanı olmuştur. Özbek okuyucusunu roman türüyle tanıştırmak düşüncesi, Ötken Künler'in yazılma sebeplerinden biridir. Bu sebeple romanı teknik olarak bir heveskâr veya bir mübtedî eseri olarak değerlendirmek de mümkündür. Tarih ve coğrafyayı ilgilendiren açıklamalarda bulunulması, 19. yüzyılda kullanılan bazı kelimelerin yeni dildeki karşılıklarının verilmesi, birçok yerde yazarın romana müdahale ederek düşüncelerini kendi ağzından söylemesi ve hatta zaman zaman doğrudan okuyucuya hitap etmesi bakımından Ötken Künler romanı, bizim edebiyatımızda Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerini hatırlatır. (Karakaş, 2019: 121-130).

Romanda, edebî eserin ifade kudretinden yararlanılarak 19. yüzyıl ortalarında (1845-1858), Hokand hanlık merkezinde ve hanlığa bağlı Taşkent ve Mergilan şehirlerinde meydana gelen bir kısım olaylar hikâye edilir. Yazar, eserin başına ilâve ettiği "Yazguçidan" başlıklı kısa yazısında, romanın konusunu, "Yakın geçmişten, tarihimizin en kirlili ve en karanlık günleri olan son han (Hudâyâr Han) döneminden seçtim" (Ötken Künler, Taşkent-1994: s. 6)) demektedir. Taşkentli Atabek ile Mergilanlı Kümüş'ün aşkları, Ötken Künler romanının mihverini teşkil eder. Eser, bu yönüyle güzel bir aşk hikâyesidir. Ancak bu aşk hikâyesi, taht kavgaları ve kabile savaşları yüzünden Türkistan'ın siyasî istikrarsızlık, yoksulluk ve cehalet batağında can çekiştiği bir dönemde cereyan eder. Yazar, Atabek ile Kümüş'ün hikâyesini, Türkistan'da yaşanan siyasî, iktisadî, sosyal ve kültürel hayatı gözler önüne sermek ve bunlardan ibret alacak olan okuyucusunda millî şuuru uyandırmak için romanı, taşıyan bir vasıta olarak kullanır. (Karakaş, 2019: 121-130).

Eseri Özbekçeden Türkçeye Ahsen Batur çevirmiştir.

Ötken Künler (Geçmiş Günler) Romanı Çevirisinden Örnekler:

Özbekçe Asıl Metni	Çeviri Metni	Uygun Çeviri	Yorum
...Uning qora zulfı par yostiqning turlik tomonig'a	Siyah zülfü kuş tüyü yastık üzerine yayılmış, kavisli gür	Onun siyah zülfü kuş tüyü yastığın üzerine dağınık bir	Eser baş kahramanlarından biri olan Gümüş

tartibsiz suratda to'zg'ib, quyuq jingila kiprak ostidag'i tim qora ko'zlari bir nuqtag'a tikilgan-da, nimadir bir narsani ko'rgan kabi... qop-qora kamon, o'tib ketgan nafis, qiyig' qoshlari chimirilgan-da, nimadir bir narsadan cho'chigan kabi... to'lg'an oydek g'uborsiz oq yuzi biroz qizilliqg'a aylangan-da, kimdandir uyalg'an kabi... Shu vaqt ko'rpani qayirib ushlagan oq nozik qo'llari bilan latif burnining o'ng tomonida, tabiatning nihoyatda usta qo'li bilan qo'ndirilg'an qora xolini qashidi va boshini yostiqlardan olib o'lturdu...	kirpiklari altındaki simsiyah gözleri belli bir şeye bakıyormuş gibi dikilmiş, uzun keman kaşları bir şeyden ürkmüş gibi gerilmiş, dolunay gibi berrak yüzü ise birinden utanmış gibi kızarmıştı... Bir ara yastığı sım sıkı tutan ellerini çözerek, zarif burnunun sağ tarafına Yaratan'ın özenle yerleştirdiği siyah benini kaşdıktan sonra başını yastıktan kaldırıp oturdu...	şekilde yayılmış, gür kıvrıcık kirpiklari altındaki simsiyah gözleri bir noktaya dikilip, sanki birşeyi görmüş gibi... uzun keman, aşırı güzel kara kaşları ürkmüşçesine gerilmiş gibi... dolunay gibi kusursuz yüzü utançtan kızarmış gibi... Şuan örtüyü tutmuş bembeyaz elleriyle zarif burnunun sağ tarafında Yaratan'ın özenle yerleştirdiği siyah benini kaşdıktan sonra başını yastıktan kaldırıp oturdu...	tasviri romandaki en güzel ve en önemli anlatımlardandır. Yazarın kendisi özellikle süsleyerek yarattığı güzelliği sıradanlaştırarak çevirmek tercüme eserin kalitesini düşürmüştür.
O'zbek oyim ellik besh yoshlar chamaliq, chala-dumbul tabi'atlik bir xotin bo'lsa ham, ammo eriga o'tkirligi bilan mashhur edi.	Özbek hanım, elli beş yaşları civarında, deli dolu bir kadın olmakla birlikte, kocası üzerinde son derece etkiliydi.	Özbek hanım, elli beş yaşları civarında, deli dolu bir kadın olsa bile, lakin kocası üzerinde son derece etkiliydi.	<i>Olmakla birlikte yerine olsa bile kullanılması bo'lsa ham ifadesi için daha uygundur.</i>
Shu orada hujraga bir chol kirib ul ham mehmonlar bilan so'rashib chiqdi. Bu	Bu arada içeriye yaşlı bir kişi girdi ve misafirlerle merhabalaştı. Adı	Bu arada içeriye bir yaşlı adam girdi ve o da herkesle selamlaştı. Bu	<i>Yaşlı gösteren olarak çevrilen keksalik alomatları sezilmas edi</i> aslında

chol Hasanali otlıq bo'lib, oltmish yoshlar chamasi, cho'ziq yuzlik, do'nggiroq peshonalik, sariqqa moyil, to'garak qora ko'zlik, oppoq uzun soqollik edi. Soqolining oqlig'iga qaramasdan uning qaddida keksalik alomatları sezilmas va tusida ham uncha o'zgarish yo'q edi.	Hasan Ali'ydi. Altmış yaşlarında, sivri yüzlü, alnı kavisli, gözleri yuvarlak ve simsiyah, beyaz tenli ve uzun, bembeyaz sakallı bir kişiydi. Kendisini yaşlı gösteren tek şey sakalıydı ve esasen oldukça dinçti.	ihtiyarın adı Hasan Ali'ydi. Altmış yaşlar civarında, sivri yüzlü, alnı kavisli, sarışın, kara yuvarlak gözlü, bembeyaz sakallıydı. Sakalı beyaz olmasına rağmen yaşlı gözüküyordu ve görüntüsünde bile değişiklik yoktu.	yaşlı gözüküyordu anlamındadır ve böyle çevirmek doğrudur.
---	--	---	--

Sonuç

Kaynak metniyle çeviri metnini karşılaştırdırca çevirmen kaynak metni yeterince okumadığı, doğru anlaşılması için çabalamadığı ve kelimelerin cümle içinde göz ardı ettiği görülmektedir. Ayrıca kelime ve cümle yapısına dikkat etmediği tespit edilmiştir.

Çevirmenin yaptığı hatalar tamamen kaynak metnin güzelliğini ve anlamını bozmuştur. Çevirmen, güzel, süslü ve anlaşılır dille yazılmış Özbekçe bir romanın, çevirisinde anlaşılmaz ve sıradan bir metin haline getirmiştir.

Kaynakça:

- Kadiri. A. (1994). Ötken Künler. Taşkent.
- Aytaç. G. (1997). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Dilaver. Ö. (2013). Charles Dickens'in İki Şehrin Hikayesi ve Reşat Nuri Güntekin'in Damga Romanlarında Ana Motif Olarak 'Fedakarlık'. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 243-254.
- Karakaş. Ş. (2019). Özbek Romancı Abdullah Kadiri ve Ötken Künler Romanı. Aydın Türklük Bilgisi Dergisi, (9), 121-140
- Tolaganova. S. (2014). Taqdir Siylovi. O'zbekiston adabiyoti va san'ati gazetasi, (19), 7-14.